

УДК 371.1: 37.072

Осінська Т. П.,

магістр з управління навчальними
зкладами,

директор ЗОШ I-III ст. с. Маяки Луцького
району Волинської області

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті розглянуто сутність управління фінансово – економічною діяльністю загальноосвітнього навчального закладу, реалізацію фінансової політики в сфері загальної середньої освіти з іншими фінансово-економічними складовими, у тому числі: аналіз стану та проблеми в галузі загальної середньої освіти; формування пріоритетів та цілей у сфері загальної середньої освіти; принципи фінансового забезпечення загальної середньої освіти; оцінювання рівня та якості загальної середньої освіти, що сприятиме створенню відповідних умов для підвищення результативності та ефективності фінансового забезпечення загальної середньої освіти.

Ключові слова: управління, кошти, школа, фінансово-господарська діяльність, аналіз, баланс, кошторис, основні засоби, матеріальні ресурси, розвиток.

Осинская Т. П.,

магістр по управленію учебными заведениями,

директор ОУУ I-III ст. с. Маяки Луцкого района
Волынской области

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация. В статье рассмотрена сущность управления финансово - экономической деятельностью общеобразовательного учебного заведения, реализацию финансовой политики в сфере общего среднего образования с другими финансово-экономическими составляющими, в том числе: анализ и проблемы в области общего среднего образования; формирование приоритетов и целей в области общего среднего образования; принципы финансового обеспечения общего среднего образования; оценивания уровня и качества общего среднего образования, что будет способствовать созданию соответствующих условий для повышения

результативности и эффективности финансового обеспечения общего среднего образования.

Ключевые слова: управление, средства, школа, финансово-хозяйственная деятельность, анализ, баланс, смету, основные средства, материальные ресурсы, развитие

Osinska T.P.,

magister of management schools

the chief of the secondary school,

Maiaky, Lutsk district Volyn region

MODERN ASPECTS OF FINANCE-ECONOMIC POTENTIAL OF THE SECONDARY SCHOOLS

Summary. In the article the essence of the management of financial - economic activities of an educational institution, implementation of financial policies in the field of secondary education with other financial and economic components, including: analysis and problems in secondary education; forming priorities and objectives in the field of secondary education; principles of financial provision of secondary education; and evaluation of the quality of secondary education that will help create the right conditions to improve the effectiveness and efficiency of financial provision of secondary education.

Keywords: management, finances, school, financial and economic activity analysis, balance, estimate, fixed assets, material resources development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Освіта є важливим чинником розвитку національної економіки, відтворення продуктивних сил суспільства. У ХХІ столітті вона набуває особливого статусу, знання стають основним джерелом багатства. Ці зміни в суспільному розвитку дають змогу розглядати її як вищий пріоритет державної політики. У більшості країн світу відбуваються процеси модернізації освіти, що зумовлено її розвитком у напрямі економіки знань та, відповідно, значенням держави в забезпеченні соціального прогресу. Основою знань як економічної категорії є знання, отримані в процесі здобуття загальної середньої освіти, тому вона потребує першочергової модернізації, що базуватиметься на ринковій моделі розвитку. Особливого значення при цьому набувають фінансові відносини, які реалізуються за допомогою фінансового механізму.

У сучасних умовах розвитку загальної середньої освіти виникає потреба комплексного підходу до розробки механізму фінансового забезпечення загальної середньої освіти. Важливою умовою функціонування сучасної школи стає боротьба за споживача освітніх послуг, тому керівникам навчальних закладів потрібні правові, фінансові, економічні знання. Одним з методів покращення виробничої та навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів є розвиток економічної компетентності директорів шкіл, адже саме директор виступає ключовою фігурою в фінансово-економічній та освітній діяльності школи. Особливу актуальність мають дослідження, спрямовані на вдосконалення управління економічною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів, формування у керівників освіти професійної компетентності на основі ринкового механізму маркетингу, менеджменту, цінової, фінансової та податкової політики, формування економічного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовні дослідження фінансового механізму розвитку освіти, формування та використання фінансових ресурсів закладами освіти, реалізації бюджетної політики в галузі освітньої сфери містяться у працях українських учених: В. Андрієнко, Т. Боголіб, Є. Бойка, О. Василика, Н. Верхоглядової, В. Гельман, Т. Гребнева, В. Журавського, І. Каленюк, В. Кременя, В. Куценко, Л. Калініної, А. Монаєнка, С. Ніколаєнка, В. Огаренка, В. Новікова, К. Павлюк, Д. Полозенка, С. Салиги та інших.

Вивченню питання фінансового забезпечення розвитку освітньої галузі присвячені праці російських учених: А. Анчишкіна, С. Белякова, А. Вифлеємського, О. Врублевської, Г. Григоряна, А. Дайновського, В. Жаміна, С. Струмліна, Д. Чупрунова.

Серед іноземних учених найбільше на увагу заслуговують праці Н. Барра, Г. Беккера, Г. Боуена, М. Боумена, П. Друкера, Дж. Мінцера, Дж. Стігліца, Т. Шульца та інших.

Наукові здобутки згаданих учених є значним внеском у теорію та методологію фінансового забезпечення розвитку освітньої галузі, зокрема, загальної середньої освіти. Однак комплексного дослідження фінансової політики в галузі загальної середньої освіти на сьогодні не існує.

Метою статті є аналіз та напрями вдосконалення управління загальноосвітнім навчальним закладом із врахуванням його фінансово – економічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітня установа – це складна, цілісна соціальна система, яка містить у собі численні процеси (педагогічні, психологічні, економічні тощо), і тому управління навчальним закладом не може обмежуватися тільки деякими з них і відкидати інші.

На сьогодні освіта потребує нагального втручання влади у механізми фінансування галузі. Освітні заклади залишились на одинці з проблемами: недосконалості системи фінансування освітньої галузі країни в цілому; недостатності фінансування освітніх закладів; неефективності використанням фінансових ресурсів для забезпечення процесів діяльності навчальних закладів. Виходячи із зазначених проблем постала необхідність принципового перегляду державної політики щодо фінансування освіти та пошуку альтернативних джерел фінансового забезпечення діяльності освітніх закладів за допомогою визначення та апробації новітніх методів управління фінансуванням загальноосвітніх навчальних закладів (*далі - ЗНЗ*) та можливості надання навчальним закладам фінансової автономії управління. Також особливої уваги сьогодні заслуговує налагодження фінансово – господарського механізму освітньої діяльності та пошук додаткових джерел фінансового забезпечення розвитку освіти в Україні.

Отже, «управління школою — це особлива діяльність, у якій її суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва й контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної взаємодії учнів, педагогів, батьків, персоналу, що обслуговує, і її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку школи» [3, С. 110].

Дослідження показало, що на сьогодні держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому 10% національного доходу, а також валютні асигнування на основну діяльність. Варто також зазначити, що процеси модернізації системи освіти України відбуваються за складної демографічної ситуації. В останнє десятиріччя спостерігається загальне зменшення кількості дітей, що суттєво впливає на мережу загальноосвітніх навчальних закладів, призводить до зменшення середньої наповнюваності класів та шкіл, збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з малою чисельністю учнів. У свою чергу це зумовлює до скорочення чисельності вчителів, їх педагогічного навантаження тощо. За даними Державної служби статистики України за роки незалежності держави, структурна мережа навчальних закладів у країні має чітку тенденцію до зниження всіх показників, наприклад, кількість навчальних закладів скоротилася на 9%; кількість учнів зменшилась на 40%, а вчителів на – 5%, але на противагу наведеним даним, витрати державного бюджету України на сферу освіти протягом останніх 5 років зросли втричі, що є дивним, так як стан розвитку освіти в Україні, свідчить про неналежний рівень фінансування, або неправильний механізм розподілу та використання коштів державного бюджету.

Управління фінансами навчального закладу — це сукупність форм, методів, способів формування та використання ресурсів, контролю за їхнім обігом із метою досягнення навчально-виховної мети, утримання та розвитку матеріально-технічної бази. Джерела фінансування освіти можна класифікувати за такими ознаками:

– за видом послуг: плата за навчання, надходження від наукової діяльності, надходження від господарської та виробничої діяльності, плата за оренду майна, надходження від реалізації майна;

– за способом формування: кошти загального фонду державного та місцевих бюджетів; власні надходження бюджетних установ; благодійні внески, гранти та дарунки; кошти, що надходять для виконання конкретних

доручень від юридичних та фізичних осіб; кредити; кошти інноваційних компаній;

– за видом діяльності: основні (плата за навчання, надходження від наукової діяльності тощо); допоміжні (надходження від господарської або виробничої діяльності, плата за оренду майна, надходження від реалізації майна тощо);

– за формою власності: державні (кошти загального фонду державного бюджету); приватні (плата за навчання, благодійні внески, гранти та дарунки, кошти, що надходять для виконання окремих доручень від юридичних та фізичних осіб, оплата послуг приватними юридичними особами);

– за постійністю надходження: постійні (плата за навчання, надходження від господарської та виробничої діяльності, плата за оренду майна тощо); тимчасові (надходження від реалізації майна, благодійні внески, гранти та дарунки, кошти, що надходять для виконання окремих доручень від юридичних та фізичних осіб тощо);

– за належністю до держави: вітчизняні (кошти державного бюджету, юридичних осіб, зареєстрованих в Україні, та фізичних осіб – громадян України); іноземні (кошти юридичних і фізичних осіб інших держав).

Фінансування освітніх закладів здійснюється за певною обраною моделлю фінансування. На практиці застосовують такі моделі фінансування освітніх завдань: централізовану (освітні завдання фінансуються державою, у тому числі за освітньою субвенцією); децентралізовану (освітні завдання фінансуються органами місцевого самоврядування); децентралізована з посиленою автономією шкіл (фінансові завдання делеговано безпосередньо школам) [1, С. 138].

Одним з важливих напрямків роботи бюджетних та наукових установ в умовах товарно-грошових відносин – є їх фінансова діяльність. Вона полягає в отриманні, організації руху та використанні фінансових ресурсів. Її результат характеризує фінансовий стан установи чи організації. Змістом

аналізу фінансового стану установ є вивчення їх забезпеченості грошовими ресурсами, їх розміщення та використання, стану розрахунків з іншими організаціями. Важливість цих питань та прийняття рішень по них визначається тісним взаємозв'язком фінансової та виробничої діяльності установ. Фінансування бюджетних установ полягає в наданні їм коштів державного чи місцевих бюджетів на поточне утримання (в сучасних умовах, здебільшого за освітньою субвенцією).

Основними завданнями аналізу фінансування бюджетних установ є наступні: характеристика забезпеченості установ бюджетними коштами, повноти їх використання, а також його організації, яка включає своєчасність затвердження кошторису видатків, дотримання в ньому вимог режиму економії, надання установам бюджетних коштів своєчасно в міру потреби в них. Це необхідна умова нормальної діяльності установ.

Однією із задач аналізу фінансового стану бюджетної установи є оцінка ефективності використання асигнувань з бюджету. Її вирішення пов'язане з розглядом динаміки матеріально-технічної бази та господарських взаємовідносин з іншими організаціями. Їхня характеристика міститься в балансі про виконання кошторису видатків, вивчення якого дозволяє всесторонньо проаналізувати розміщення коштів бюджету та розрахункової дисципліни.

Баланс виконання кошторису видатків характеризує стан всіх засобів бюджетної установи та джерел їх формування на певну дату та їх зміну за звітний період в грошовому виразі. Він складається по визначеній формі та містить дві частини: актив і пасив.

В активі балансу відображається розміщення та напрями використання коштів в процесі виконання кошторису видатків та господарської діяльності. Тут також відображаються матеріальні цінності у вигляді основних фондів та матеріальних запасів, заборгованості по окремих особах та організаціях, залишки невикористаних коштів в касі та на рахунках в установах банку, затрати на капітальне будівництво.

А в пасиві балансу показуються джерела утворення коштів бюджетної установи, за рахунок яких були здійснені видатки та придбані матеріальні цінності. Крім того тут також відображаються фонди в основних засобах та малоцінних і швидкозношуваних предметах, тимчасові джерела у вигляді кредиторської заборгованості, фінансуванню капітального будівництва, доходи та прибуток.

Аналіз балансу виконання кошторису видатків розпочинається з ознайомлення з його показниками, характеристикою їх значень та змінами за звітній період. Кількість та значення показників залежать від структури господарської діяльності установи та її результатів. В балансі це знаходить відображення в наявності чи відсутності окремих рахунків чи статей.

Основним напрямком аналізу балансу виконання кошторису видатків є виявлення змін всіх показників та вивчення факторів, що вплинули на них.

З цією метою засоби та їх джерела бюджетних та наукових установ і організацій групуються по розділах та статтях балансу виконання кошторису видатків. Діюча на даний час форма балансу містить дев'ять розділів активу та шість розділів пасиву.

Характер безпосередніх результатів діяльності бюджетних і наукових установ та організацій та форми їх реалізації визначають вимірники та коло показників, по яких враховується та оцінюється їх виробнича діяльність. В бюджетних установах використовують тільки натуральні та умовно-натуральні вимірники по показниках, що є характерними для окремих видів установ. Для загальноосвітньої школи такими показниками є кількість учнів та їх випуск.

В умовах кошторисного фінансування виробничі показники служать основою для визначення фінансових показників, для розрахунку бюджетних коштів, які виділяються на фінансування установ. До виробничих показників установ освіти відносять перш за все такі, як розміщення мережі та контингенти. По навчальних, неповних середніх та середніх школах

виділяють виробничі показники такі, як кількість класів, кількість учнів, середньорічна кількість учнів, кількість днів харчування однієї дитини в рік.

Основні засоби – це матеріальні цінності, які використовуються в фінансово-господарській діяльності бюджетних установ та науково-дослідних організацій протягом періоду, що перевищує один рік і вартість яких поступово зменшується в зв'язку із фізичним та моральним зносом.

До основних засобів належать: будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини і обладнання, транспортні засоби, робоча і продуктивна худоба, бібліотечні фонди та інші. Слід зазначити, що основні засоби є матеріально-технічною базою фінансово-господарській діяльності бюджетних установ та науково-дослідних організацій. А тому від їх наявності, стану та використання залежать об'єм та якість послуг та виконаних робіт, які надаються населенню.

По своєму призначенню основні засоби поділяються на виробничі та невиробничі. Ті з них, які знаходяться у розпорядженні бюджетних та наукових установ, виступають у формі невиробничих основних засобів на відміну від виробничих фондів сфери матеріального виробництва. Спільними їх рисами є те, що вони використовуються протягом тривалого терміну і під час свого функціонування зберігають свою натуральну форму, поступово зношуються та морально старіють по мірі розвитку науки та техніки.

Основні засоби бюджетних установ виступають в якості предметів невиробничого споживання, як загального так і особистого. Характерним при цьому є те, що їх споживання є процесом створення послуг по задоволенню потреб працюючих. Слід відмітити, що не всі основні невиробничі засоби однаково впливають на виконання основних функцій бюджетних та наукових установ. Через це їх умовно поділяють на активну та пасивну їх частини.

Під час економічного аналізу основних засобів вивчають їх склад, структуру, стан, рівень забезпеченості бюджетних та наукових установ основними засобами та їх використання.

Одним з факторів, які визначають зміну стану основних засобів, є їхній рух, під яким розуміється надходження протягом року нових та вибуття раніше діючих основних засобів. Інтенсивність цих процесів вимірюється коефіцієнтами оновлення та вибуття.

Однією з умов нормальної роботи бюджетних та наукових установ є забезпеченість їх матеріальними ресурсами. До них відносяться: будівельні матеріали та обладнання до установки, продукти харчування, господарські матеріали та канцелярське приладдя, паливо, пальне та мастильні матеріали, тара, корма і фураж, матеріали для наукових та інших цілей, запасні частини до машин та обладнання, спеціальне обладнання та інші. Особливістю їх функціонування в бюджетних та наукових установах і організаціях є те, що вони по мірі витрачання повністю вибувають з народногосподарського обороту.

Вагоме значення матеріальних цінностей в фінансово-господарській діяльності бюджетних установ та науково-дослідних організацій викликає необхідність об'єктивної оцінки обґрунтованості їх заяв на придбання матеріальних цінностей, систематичного контролю за своєчасністю та повнотою поступлення матеріалів від постачальників чи з інших джерел.

Важливо також знати відповідність залишків матеріальних цінностей на складі встановленим нормам, а також раціональність їх використання. При наявності відхилень у рівні забезпечення установи матеріальними ресурсами та їх використання - виявляють причини.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що освітня установа самостійно здійснює фінансово-господарську діяльність, має самостійний розрахунковий рахунок, у тому, у банківських або кредитних установах. Фінансові і матеріальні кошти вона використовує на свій розсуд відповідно до статуту. Невикористані у поточному році (кварталі, місяці) фінансові ресурси не можуть бути вилучені або зараховані засновником в об'єм фінансування цієї установи на наступний рік (квартал, місяць).

У дійсності всі нормативи фінансування відсутні. Використовувати бюджетні кошти на свій розсуд установи не мають права через цільове фінансування за окремими статтями. При фінансуванні установ через органи казначейства головний розпорядник кредитів — орган управління освітою — відсторонюється від процедури власних фінансових перерахувань. Його функції зводяться до того, що він визначає суми, які підлягають перерахуванню, складає реєстр (заявку на фінансування) по кожному підприємству із зазначенням статей видатків.

Бюджетні кошти при цьому перераховуються фінансовим органом на банківські рахунки установ, минаючи проміжну ланку — орган управління. На рахунки централізованої бухгалтерії надходять тільки грошові ресурси для фінансування видатків освітніх установ, які обслуговуються центральною бухгалтерією. Тому потрібно шукати шляхи організації ефективного управління фінансами, щоб школа була конкурентоспроможною.

До спеціальних коштів відносяться доходи, що отримані в результаті фінансово-господарської діяльності бюджетних і наукових організацій та установ чи в результаті експлуатації будівель, споруд, обладнання та інвентарю установи, що не включаються в бюджет та витрачаються на визначені заходи поза бюджетом.

В бюджетних установах може бути одночасно декілька видів спеціальних коштів. Наприклад, в загальноосвітній школі - це орендна і квартирна плата, плата батьків за харчування дітей в групах продовженого дня, плата за експлуатацію транспорту, доходи від виробничої діяльності шкільних навчальних майстерень та інші. Значення кожного виду спеціальних коштів окремо визначається важливістю здійснюваних за їх рахунок заходів.

Відповідно до чинного законодавства рішення щодо використання позабюджетних коштів приймаються на засіданнях Ради школи, голова якої систематично двічі на рік звітує перед громадськістю про напрямки

використання позабюджетних коштів на загальношкільних конференціях, що забезпечує прозорість і законність використання залучених коштів відповідно до кошторису та Статуту школи.

Висновки. Управління фінансово-економічною діяльністю школи – це економічне обґрунтування вигідності розвитку навчального закладу та освітніх послуг, які він надає на коротко -, середньо - та довгострокові періоди часу, розрахунки економічної ефективності впроваджуваних видів освітніх послуг, а також раціональний розподіл витрат для забезпечення якості надання послуг.

Нами встановлено, що останнім часом поширюється практика переходу закладів середньої освіти на фінансову самостійність: вони здобувають статус юридичної особи, мають свій власний рахунок, самі ведуть свої фінансові справи, звітують перед податковою інспекцією.

Кожний директор ЗНЗ за своїми посадовими обов'язками повинен відповідати за організацію навчально-виховного процесу на сучасному рівні. Закони конкуренції вимагають діяти творчо, ініціативно, прозоро і креативно у процесі організації фінансового управління. Отже, сучасному директорові потрібно шукати власні шляхи управління інвестиційною політикою з урахуванням рівня та можливостей соціально-економічного стану свого регіону.

Пропонуємо скористатися такими з них:

- поетапно утверджувати власну систему соціально-економічної підтримки школи з боку сформованих елементів реального громадянського суспільства, за їх відсутності самому разом із громадськістю мікрорайону школи створювати громадську організацію;
- піднімати економічну культуру не тільки педагогічного колективу, але й батьківської спільноти;
- залучати регіональні засоби масової інформації, а ще краще створити і випускати власну шкільну дитячу газету, яка буде формувати позитивне ставлення до школи та до вчителів;

- маневрувати між усіма недосконалостями влади та вадами сучасного суспільства і шукати шляхи для поліпшення фінансового стану ЗНЗ;
- поступово виборювати автономію в усіх напрямках діяльності школи;
- утверджувати власну систему мотивацій до розвитку школи в дуже жорстоких умовах економії та оптимізації витрат на середню освіту;
- створювати позитивний імідж навчального закладу (школа має бути привабливою для інвесторів, батьків та дітей).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безсчасний В. М. Розвиток механізмів фінансування навчальних закладів в Україні / В. М. Безсчасний // Економіка і держава.–2009. – №10. – С. 54–56.
2. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс].– Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
3. Зінчук Н. А. Управління фінансово-економічною діяльністю закладів освіти: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни «Управління фінансово-економічною діяльністю» для спеціальності «Управління навчальними закладами» / Н. А. Зінчук; НАПН України, Ун-т менедж освіти. – К., 2013. – 152 с.
4. Малишко В. В. Кошторисне фінансування загальноосвітніх навчальних закладів / В. В. Малишко // Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 14 – 2009.– С. 175– 178.
5. Пікельна В. С. Управління школою / В. С. Пікельна.– Харків: Основа, 2004. – 112 с.

Матеріали подано в авторській редакції